

Aktuálne problémy vysokého školstva

Pedagógovia a študenti – dva základné vstupy, ktoré priamo ovplyvňujú proces vzdelávania

MIROSLAV RÁDEK

Vzdelanie nie je bohatstvom národa ani spoločnosti, ale konkurenčnou výhodou jednotlivca na trhu práce a vzácny statok, ktorý je predmetom ponuky a dopytu konkrétnych subjektov – na strane dopytu sú jednotlivci so záujmom o vzdelanie a na strane ponuky pôsobia vysoké školy.

VSTUPY, PROCES A VÝSTUPY

Vysoké školy majú isté poslanie, pre ktoré vznikli a ktoré sa snažia plniť. S pôsobením akademických inštitúcií sa spája konkrétna spoločenská prestíž. Poslanie vysokoškolského pedagóga či učiteľa vyvoláva všeobecný rešpekt, aj keď sa tieto povolania môžu zdať nedocenené. Nechceme začať polemiku o úcte, ktorú má spoločnosť prejavovať pedagógom, ani diskutovať o nenahraditeľnosti akademickej obce, pretože veríme v jej vysoký spoločenský status.

Na druhej strane je verejným tajomstvom, že vysoké školy majú vlastné problémy. Ako to už býva – neriešený problém časom prináša ešte väčšie ťažkosti. Identifikovanie problémov vysokého školstva na Slovensku nie je jednoduché. Čoho konkrétneho sa problémy týkajú?

Vysoké školstvo možno vnímať z pohľadu systémovej teórie ako samostatný systém, ktorý sa (v jednoduchosti) skladá z niekoľkých častí: vstupy, proces a výstupy. Medzi primárne vstupy možno zaradiť subjekty, ktoré sa priamo podieľajú na procese vzdelávania – vysokoškolských študentov a pedagógov. Výstupmi sú „produkty“ vysokých škôl – predovšetkým absolventi vysokých škôl na trhu práce.

ČO PREZRÁDZA VÝSKUM

ČO PREZRÁDZA VÝSKUM

Podobne ako v prípade univerzít a vysokých škôl sa hodnotí aj úroveň základného a stredného školstva. Tieto hodnotenia sú verejnosti menej známe, avšak médiá o nich sporadicky informujú. Program na medzinárodné ohodnotenie študentov (PISA) realizovaný v krajinách OECD priniesol v roku 2007 toto hodnotenie: „Naši žiaci

opäť dokázali, že nedokážu používať svoje vedomosti. V prieskume, ktorý skúmal ich vedomosti, skončili slovenskí pätnásťroční žiaci spomedzi rovesníkov z 57 krajín sveta už druhýkrát podpriemerne. Výskum robí PISA každé tri roky. V prieskume sleduje tri úrovne gramotnosti: matematickú, prírodovednú a čitateľskú. Má ukázať, ako sú žiaci posledných ročníkov základných a prvých ročníkov všetkých typov stredných škôl schopní použiť naučené vedomosti v praxi. V matematickej gramotnosti sme skončili na 26. mieste, v prírodovednej na 30. a v čitateľskej na 34. mieste. Vo všetkých kategóriách sme v roku skončili pod priemerom."

Citované hodnotenie naznačuje, že aj absolventi stredných sú čoraz menej pripravení na štúdium na vysokej škole. Závažný stav nastáva najmä v spoločenskovedných odboroch. Dokladuje ho internetový výskum spoločnosti ARRA, podľa ktorého „prieskum približne 80-tisíc žiadostí o zamestnanie ukázal, že humanitne zamerané univerzity, ktoré majú pedagogické fakulty, sú pre zamestnávateľov menej zaujímavé“. Najväčší záujem je o absolventov informatiky a elektrotechniky, najmenší o študentov humanitných vied. Pritom, ako sa konštatuje v prieskume, „je pozoruhodné, že títo prakticky ani nenachádzajú uplatnenie vo svojom odbore, ale väčšinou v administratíve“.

Humanitne zamerané katedry sa proti takýmto názorom bránia. Predstavitelia troch slovenských katedier politológie zhodne tvrdia, že ich študenti nemajú problém po škole sa zamestnať. Mnohí začínajú pracovať už počas štúdiá. Uplatnenie nachádzajú najčastejšie vo verejnej správe, v médiách, mimovládnych organizáciách či vo finančnom sektore. „Nikto z našich absolventov nie je nezamestnaný, ak dobrovoľne nechce byť nezamestnaný. Po našich študentoch a absolventoch je veľký dopyt,“ povedala pre TASR vedúca Katedry politológie na Univerzite Komenského v Bratislave Darina Malová. „Po absolvovaní školy sa nám do roka zamestná 100 percent našich študentov, z toho 60 až 70 percent priamo v odbore,“ uvie-

dol prodekan pre štúdium a člen katedry politológie na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici Ján Koper.

Z vyjadrení citovaných predstaviteľov katedier politológie však nie je zrejmý spôsob získavania uvádzaných informácií a kvantitatívnych údajov, pretože vysoké školy nemajú dostatočnú spätnú väzbu na svojich absolventov.

Vysoké školy sú v mnohých prípadoch iba dočasným útočiskom pre mladých ľudí, ktorí nie sú schopní alebo ochotní uplatniť sa po strednej škole na domácom trhu práce ani realizovať sa v zahraničí. Zo strany vysokých škôl existujú prípady zámerného znižovania kvalitatívnych nárokov na uchádzačov pri prijímacích konaniach. Tento prístup spôsobuje prítomnosť študentov, ktorí problematicky spĺňajú objektívne predpoklady na štúdium na vysokej škole.

V tejto súvislosti treba pripomenúť, že aj pri „pokusnom“ alebo „dočasnom“ štúdiu na vysokej škole vznikajú náklady, ktoré musia byť uhradené. A v prípade verejných vysokých škôl je ich platiteľom štát. V konečnom dôsledku to znamená, že všetci daňoví poplatníci sa skladajú aj na neúspešné štúdium vysokoškolských študentov. Rovnako aj na štúdium tých, ktorí sa profesionálne nerealizujú vo svojom odbore.

DESIVÉ ČÍSLO

Súčasťou rankingov a ratingov je aj kvalita vysokoškolských pedagógov. K tomuto faktoru sa v decembri 2007 vyjadril bývalý rektor Univerzity Komenského v Bratislave Ferdinand Devínsky, ktorý v súčasnosti pôsobí v ARRA. Pri prezentovaní tretej hodnotiacej správy povedal: „Ak odrátame akadémiu, tak špičkových vedcov máme na vysokých školách 35 z 1 500 profesorov. To je 2,3 percenta. Toľko ľudí je nejakým spôsobom schopných konkurovať vede vo svete alebo v Európe. To je desivé číslo.“

Tento výrok je symptomatický pre všeobecné hodnotenie pedagogickej časti akademickej obce na Slovensku. Medzi príčinami možno hovoriť o faktoroch, ktoré dosiaľ neboli dostatočne verejne artikulované:

1. Zvyšovanie počtu vysokých škôl na Slovensku spôsobuje, že nie je dostatok kvalitných vysokoškolských pedagógov. Tento stav vysoké školy riešia rôzne. Čiastočne napríklad poverujú pedagógov s nižšou akademickou hodnotou úlohami, ktoré majú vykonávať profesori a docenti.

2. Slovenská akademická obec je nevelkým spoločenstvom jednotlivcov, medzi ktorými dlhodobo existujú dva základné druhy vzťahov – vzájomná animozita alebo falošná solidarita. Tieto vzťahy fungujú v celom vysokoškolskom prostredí, ktoré má v podstate intímny charakter.

Okrem týchto dvoch charakteristík má akademická obec na Slovensku skúsenosť s politickým zasahovaním do jej základných funkcií, ktoré majú byť výsostne akademickým právom. K týmto javom sa verejne vyjadril profesor Miroslav Kusý – bývalý rektor UK v Bratislave. „Tí, ktorí mali pozastavené povýšenia z politických dôvodov, ma žiadali, aby som im to dal skrátenou cestou. Chceli sa stať docentmi a profesormi. Ja som tvrdil, že trafiky takýmto spôsobom nemožno rozdávať. Chápal som, že tí ľudia boli ukrátení, že ich treba odškodniť nejakou inou cestou, ale nie tak, že dostanú profesúru. Prišli tvrdé útoky, ktoré som odrážal, a druhá vec, ktorá ma pochovala, bola tá, že som trval na tom, aby naše kvalifikačné postupy odrážali západné normy. Predstavte našich vtedajších vedeckých rád však bola taká, že vymenujeme profesorov a tí sa budú približovať úrovni tých západných. Ja som tvrdil opak – treba stanoviť kritériá a profesorom sa možno stať až po ich splnení.“

Dôsledkom týchto javov je, že na slovenských univerzitách pôsobia pedagógovia, ktorí objektívne nie sú v plnohodnotnej mentálnej a fyzickej kondícii alebo nemajú dostatočnú kvalifikáciu na pôsobenie na vysokej škole.

Článok je súčasťou odbornej publikácie Vysoké školstvo na Slovensku – realita, problém, možné riešenia. www.eppp.sk

Autor je analytik súkromného analytického inštitútu EPPP – European Public Policy Partnership